

Nr 6

Av herr Rimmerfors m. fl., om pension till förre vaktmästaren vid de svenska institutionerna i Lützen, förvaltaren Hans Svensson.

År 1932 anställdes förre korpralen vid Värmlands regemente Hans Svensson som förvaltare och vaktmästare vid Svenska Lützenfondens Gustaf Adolfs-kapell och minnesplats i Lützen. Hans Svensson är född i Leipzig av svenska föräldrar men hade efter värnplikten, som han fullgjorde i Sverige, tagit fast anställning vid regementet. Tillika med sin tyskfödda hustru, som också efter vistelsen i Sverige talar god svenska, skulle han nu, jämte sin yrkesgärning som orgelbyggare i Leipzig, svara för omsorgen om de tyska svenskminnena.

Denna gärning kom att omfatta trettio år. Den inföll under en för Tyskland och Centraleuropa ödesdiger och prövösam tid. Revolutioner, krig och hungersnöd omväxlade under denna period, då Lützen-området befann sig bakom den s. k. järnridån. Politisk misstänksamhet, arresteringar och förhör gjorde uppgiften ännu svårare. Förvaltare Svenssons hälsa bröts ned, och han var under de sista åren permanent sjukskriven med av läkare bekräftad 50-procentig invaliditet.

Den primära sjukdomsorsaken var att Svensson bomskadades under anfallen mot Leipzig och Lützen år 1944. Det gamla slagfältet och svenskminnena vid Lützen befann sig mitt i anfallslinjen mellan tyska och amerikanska trupper. Die Schweden-Kapelle blev svårt bombskadat, och under ett av dessa bombanfall kastades förvaltare Svensson mot en vägg och skadades. Kapellet återuppbbyggdes sedan, delvis med tyska medel.

Makarna Svensson hade underrättat både svenska och tyska myndigheter om sin önskan att avsluta sin tjänst i Lützen efter trettio års arbete. Tjänstgöringstiden skulle utgå år 1962. Året förut beslöt man emellertid att försöka göra en semesterresa till Sverige. Man begärde och fick utresetillstånd. Bara några dagar efter tillståndets medgivande meddelade den östtyska radion, att inga utresetillstånd skulle ges, inte ens åt utländska medborgare. Makarna Svensson företog då den försiktighetsåtgärden att vid utresan ur landet dels köpa returbiljett, dels göra en kringgående rörelse inom landet, innan man över Sassnitz tog färjan över till Sverige. Praktiskt taget allt lämnades orört kvar i hemmet.

Under hemmavistelsen beslöt man sig för att inte återvända. Dels in-

sjuknade förvaltare Svensson på nytt, dels skapade det tillspetsade läget i Östtyskland vissa farhågor beträffande de framtida utsikterna att kunna lämna landet. Svensson hade, trots att både han och familjen var svenska medborgare, två gånger häktats av ryssarna, en gång ensam och en gång tillsammans med hustrun och den 11-åriga dottern. Bakom dessa åtgärder låg givetvis misstankar mot en utländsk institution mitt inne i Östtyskland. Lützen-monumentet och Gustaf Adolfs-kapellet har ju kallats »svenskön» i Lützen.

En insamling ordnades i Sverige år 1907 för bevarandet och vidmakthållandet av Gustaf II Adolfs dödsplats, som dittills utmärkts endast av ett granitblock, Schwedenstein. Uppropet om insamlingen var undertecknat av den nuvarande konungen, dåvarande ecklesiastikministern Almqvist, Ernst Trygger, Nathan Söderblom, Vilhelm Lundström m. fl. Själva minneskapellet bekostades av en enskild man, konsul Oscar Ekman. Kapellet var visserligen redan överlämnat till Lützens stad, men villkoret för vidare svenska insatser var att mark kunde förvärfvas som svensk egendom. Så sent som år 1932 bildades Stiftelsen Lützenfonden med nuvarande kung Gustaf VI Adolf som hedersordförande. Insamlingen inbringade cirka 42 000 kronor. Därtill kommer, att svenska staten av lotterimedel år 1931 anslag 20 000 kronor till förvärvande av återstoden av den historiskt värdefulla samling av Gustaf Adolfs-minnen som under många år hopbragts av lützendirektören Oscar Planer. Huvuddelen hade tidigare räddats till Sverige genom bruksägaren Ernst Kjellberg på Valåsen i Värmland. Den skänktes av Kjellberg till universitetsbiblioteket i Uppsala och anses höra till attraktionerna i Carolina redivivas visningsal. Den av staten inköpta återstoden av samlingen har delats mellan Utlandssvenska museet i Göteborg och Gustaf Adolfs-museet vid kapellet i Lützen. På den sistnämnda platsen finns alltjämt ovärderliga samlingar av svenskminnen.

Dessa har med stor omsorg och möda under nära trettio år vårdats av makarna Svensson. Hundratusentals svenskar, svensk-amerikaner och folk från många andra länder har som turister besökt Lützen. Besöket hos makarna Svensson vid Sverigekapellet och Sverigestenen i Lützen med den svenska flaggan hissad över ett stycke svensk mark var för många en synnerligen positiv upplevelse. Det kan utan tvekan sägas att makarna Svensson under sina trettio år i Lützen i hög grad skapat förtroende för det svenska namnet. Även om Lützenminnet är knutet till krigiska bedrifter, om vilkas värde olika meningar kan råda, finns det ingen tvekan om värdet av den vakttjänst, som makarna Svensson utförde i anslutning till Gustaf Adolfs-minnets centrala plats i reformationens hemland.

Svenska institutioner har också officiellt visat sin uppskattning av förvaltare Hans Svenssons gärning. Kungl. Patriotiska Sällskapet tilldelade år 1957 förvaltare Svensson sin medalj i guld i andra storleken »såsom belöning för långvarig och trogen tjänst». Samma år fick Svensson Kungl.

Livgrenadjärregementets minnesplakett »för 25-årigt hängivet och uppoffrande arbete vid vårdandet av våra fosterländska minnen vid Lützen». I diplomet heter det vidare: »Kungl. Livgrenadjärregementet — arvtagare till Östgöta ryttare och Östgöta regemente — vilka vid Lützen tappert och uthålligt kämpade under Gustaf II Adolf, betygar Eder sin djupaste tack-samhet.»

Stiftelsen Lützenfonden, som nu förvaltas av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, har efter makarna Svenssons återkomst till Sverige skrivit följande erkännssamma vitsord:

Då förvaltaren Hans Svensson på hösten 1961 på egen begäran lämnade sin anställning vid Gustaf Adolfs-kapellet i Lützen, som nu tillhör Östtyskland, och med sin maka återvände till Sverige, hade han bakom sig en nära trettioårig insats vid minneskapellet och därmed hos Stiftelsen Lützenfonden.

Arbetet innebar tillsyn och vård av minneskapellet samt där och i tillhörande förvaltarbostads-byggnad befintliga samlingar; det innebar vidare visning för besökare av kapell och samlingar. Särskilt under sommarhalvåret kunde detta senare bli av betydande omfattning, då tidvis turistgrupperna formligen avlöste varandra.

Att förvaltare Svensson var en skicklig hantverkare har i arbetet varit en värdefull tillgång, särskilt som kapellet under det andra världskriget blev illa skadat; en betydande del av reparationsarbetet har förvaltare Svensson personligen kunnat utföra. Att krigsåren och efterkrigstiden präglats av brist på material av skilda slag har givetvis gjort denna del av arbetet extra besvärligt och ansvarsfullt.

De speciella omständigheter som måste råda vid arbete i ett land under först mångårigt krig, därefter ockupation, synes förvaltare Svensson ha övervunnit på ett föredömligt sätt. Det må slutligen tilläggas, att förvaltare Svenssons maka ofta, då arbetet med visningarna för turister blev särskilt omfattande, bistod honom med dessa.

Som sammanfattning kan uttalas, att förvaltare Svensson i Lützen gjort ett föredömligt arbete under tidvis mycket betungande yttre förhållanden; bland de många svenska besökarna i minneskapellet synes han ha tillvunnit sig uppskattning och en mer än vanlig sympati.

Göteborg och Bjärka-Säby i sept. 1963

OSCAR EKMAN

/ Åke Olauson
Skr.

Lützenfonden har efter makarna Svenssons hemkomst på ett hedrande sätt hjälpt dem över initialsvärigheterna. Fonden saknar emellertid ekonomiska möjligheter att utbetala någon som helst form av pension.

Därtill kommer att de båda hemvändande utlandsarbetarna på grund av sitt brådstörtade uppbrott från Östtyskland nödgades där kvarlämna alla sina ägodelar, plus ett banktillgodohavande. Det senare utgjorde samtliga besparingar under trettio år. Alla ansträngningar, även från det svenska

utrikesdepartementets sida, att utfå makarna Svenssons kvarlämnade egendom har misslyckats.

Förvaltare Svenssons hälsotillstånd tillåter heller inte något mera inkomstbringande arbete i Sverige, även om han f. n. innehar anställning vid ett förråd.

Det har från många håll ansetts naturligt och hedersamt, om makarna Svensson av svenska statsmedel kunde tilldelas ett pensionsbelopp, som gjorde det möjligt för dem att med något mindre oro se fram mot de kommande åren i Sverige. Förvaltare Svensson är född år 1902 och har således ännu fem år fram till folkpensionsåldern.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,
att riksdagen måtte besluta att till förre vaktmästaren vid de svenska institutionerna i Lützen, förvaltare Hans Svensson, utgiva en årlig pension med ett belopp som riksdagen kan finna skäligt.

Stockholm den 11 januari 1964

Einar Rimmerfors

Stina Gunne

Gunnar Gustafsson

Sigvard Rimås

Lars Eliasson

Stellan Arvidson

i Sundborn

David Gomér

Chr. von Sydow